

Nr 21.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om en utredning angående lämpliga regler för placering av omyndigs penningmedel.

Första lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 357 i första kammaren av herr *Cassel m. fl.* och nr 471 i andra kammaren av fru *Ewerlöf m. fl.* I motionerna, vilka äro likalydande, hemställas, »att en utredning i syfte att utforma lämpliga regler angående placering av omyndigs penningmedel snarast igångsättes och att därvid särskilt 3, 4, 5 §§ i femtonde kapitlet föräldrabalken omarbetas».

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för denna hemställan, får utskottet hänvisa till motionerna.

Gällande bestämmelser.

Om förmyndares förvaltning av omyndigs egendom stadgas i 15 kap. föräldrabalken.

I 1 § utsäges, att förmyndaren är pliktig att tillse, att den omyndiges tillgångar äro anbragta sålunda att erforderlig trygghet finnes för deras bestånd och skälig avkastning erhålles.

Enligt 2 § skola lösören, som icke böra behållas till nytta för den omyndige, avyttras. Visst undantag härifrån är dock medgivet.

Aktier och andra värdepapper böra enligt 3 §, om de icke kunna med trygghet till den omyndiges fördel behållas, av förmyndaren försäljas, när det lämpligen kan ske. Fordringar, som icke kunna med trygghet förbliva utestående, böra så snart ske kan indrivas.

I 4 § stadgas, att den omyndiges penningmedel skola göras räntebärande. För sådant ändamål äger förmyndaren inköpa obligationer eller förvärva fordran, som inskrives eller inskrivits i statsskuldboken, eller utlåna medlen mot inteckning i fast egendom eller ock i myndlingens namn insätta dem hos postsparbanken eller sparbank eller för längre tid hos annan bank. Med bank avses i detta sammanhang jämväl centralkassa för jordbrukskredit. Närmare bestämmelser om de obligationer, som må inköpas, om beskaffenheten av den inteckningssäkerhet, varemot utlåning må ske, samt om de räkningar, å vilka insättning hos bank må äga rum, meddelas av Konungen.

Bestämmelser i sistnämnda ämnen finnas upptagna i en förordning av den 21 november 1924.

Utan särskilt samtycke av överförmyndaren äger förmyndaren enligt 1 § i denna förordning för omyndigs medel inköpa följande slag av obligationer,

nämligen 1) obligationer, som utfärdats eller garanterats av staten; 2) obligationer, utfärdade eller garanterade av svensk kommun eller landsting, som till lånets upptagande eller garanterande erhållit Konungens tillstånd; 3) Aktiebolaget Svenska tobaksmonopolets obligationer; 4) Sveriges allmänna hypoteksbanks, Konungariket Sveriges stadshypotekskassas eller Svenska bostadskreditkassans obligationer; samt 5) obligationer, utfärdade av Stockholms inteckningsgarantiaktiebolag eller av aktiebolag, som driver lånerörelse i enlighet med bestämmelserna i lagen den 22 juni 1911.

Enligt 2 § må utlåning av omyndigs medel, utan överförmyndarens samtycke, äga rum allenast mot säkerhet av inteckning, inom sextio procent av senast fastställda taxeringsvärdet, i jordbruksfastighet eller ock i annan fastighet i stad, köping eller municipalsamhälle, varå finnes uppförd byggnad, huvudsakligen innehållande bostadslägenheter för uthyrning; dock skall, för att inteckning i fastighet av sistnämnda slag må belånas, inteckningen vara belägen jämväl inom det belopp, som täckes av brandförsäkring. Är inteckning meddelad i fast egendom, som består av jordbruksfastighet och annan fastighet, må hänsyn tagas allenast till det taxeringsvärde, som åsatts jordbruksfastigheten.

Omyndigs medel må vidare enligt 3 § insättas, förutom hos postsparbanken eller sparbank, å depositionsräkning hos annan bank, dock med sådant villkor i fråga om tiden, att hos banken högsta ränta enligt sådan räkning erhålles. Gottgöres samma ränta för medel, som inestå å annan räkning, må ock därå insättning ske.

I 5 § av nyssnämnda kapitel i föräldrabalken stadgas att, om förmyndaren vill göra den omyndiges penningmedel räntebärande på annat sätt än i 4 § avses, eller om han vill använda dem till inköp av aktier eller därmed jämförliga värdepapper eller eljest göra dem fruktbärande, han skall taga överförmyndarens samtycke därtill. Ej må sådant samtycke givas, med mindre särskilda skäl äro därtill.

Främmande rätt.

I fråga om främmande rätt har utskottet inhämtat följande upplysningar.

Engelsk rätt.

Omyndigas egendom har i England vanligen tillfallit dem genom testamente. Beträffande förvaltningen gälla då som regel de bestämmelser därom, som givits i testamente. Oftast har i dylika fall genom testamente tillsatts testamentsexekutor eller en eller flera »trustees» för omhänderhavande av förvaltningen. Med mindre avvikande bestämmelser lämnats i testamentet äro dessa på det hela taget bundna av rättsreglerna rörande »trustees» befogenheter.

Föreskrifter om »trustees» och deras befogenheter finnas i »Trustee Act 1925». Denna innehåller detaljerade bestämmelser angående de värdepapper, i vilka sådana medel må placeras, som förvaltas av »trustees», vare sig för

myndig eller omyndig persons räkning. Sådana medel må endast placeras i vissa slags obligationer samt vissa aktier, förnämligast brittiska eller indiska järnvägsaktier, där viss ränta är garanterad av statliga myndigheter. Dessa värdepapper benämnas »Trustee Securities». Möjligheter att placera i järnvägsaktier finnas emellertid numera knappast, då såväl i Storbritannien som i Indien järnvägarna nationaliserats. Vidare finnas vissa möjligheter att placera i fastighetsinteckningar. Enligt »Trustee Act 1925» är däremot placering i aktier i allmänhet icke medgiven, ej heller placering i fast egendom genom förvärv av äganderätt (»freehold»).

Ovan berörda regler gälla, i den mån en »trustee» icke i det konkreta fallet erhållit vidsträcktare befogenheter, t. ex. genom föreskrift i testamente.

Dansk rätt.

Enligt dansk rätt förvaltas i princip alla penningmedel (kontanter, obligationer, aktier o. s. v.), som tillhöra eller tillfalla en omyndig, av en särskild central myndighet, överförmyndariet.

Därest en omyndigs tillgångar föreligga i kontanter, dragas de in under överförmyndariets massaförvaltning och hållas sålunda icke skilda från andra kontohavares tillgodohavanden. Sådana medel må av överförmyndariet icke placeras i andra än vissa i lag eller författning godkända värdepapper. För närvarande gäller, att placering endast må ske i vissa slags obligationer ävensom i fastighetsinteckningar inom viss procent av fastighetens värde. Placering i aktier är däremot icke medgiven.

Någon föreskrift om att värdepapper, som tillhöra eller tillfalla en omyndig, skola realiseras finnes ej i dansk rätt. Även sådana tillgångar skola som regel insättas i överförmyndariet. Till skillnad från reda penningar förvaltas dessa värdepapper särskilt för varje kontohavares räkning.

Norsk rätt.

Enligt norsk rätt skola omyndigas penningmedel i första hand utlånas mot säkerhet i fast egendom i enlighet med särskilda därom meddelade föreskrifter. Under vissa förutsättningar kunna medlen i stället placeras i vissa slags obligationer. Kunna de ej med fördel placeras på något av de nu angivna sätten, skola de insättas å sparbank. Någon möjlighet att placera medlen i aktier eller genom förvärv av fast egendom finnes alltså icke i norsk rätt.

Historik.

De ovan återgivna bestämmelserna i 15 kap. 1—5 §§ föräldrabalken ha med oförändrat innehåll dit överflyttats från lagen den 27 juni 1924 om förmynderskap, där de hade sin plats i 8 kap. 1—5 §§.

Ur förarbetena till sistnämnda stadganden må återgivas följande.

Lagberedningen, på vars förslag bestämmelserna gå tillbaka, anförde vid 1 § bl. a. följande.

Såsom av — — — redogörelsen för främmande rätt framgår, åligger det förmyndaren enligt ett flertal rättssystem att vid placering av omyndigs medel i första hand anlita vissa av lagen såsom säkra angivna placeringsformer. Annan placeringsform må ej användas, utan att överordnad myndighet efter prövning i varje särskilt fall av den föreslagna placeringen därtill giver sitt samtycke. Härigenom inskräpes, att vid placering av omyndigs medel kravet på trygghet för den omyndige främst bör tillgodoses. Förmyndarens förvaltning bör vara konserverande. Riktigheten av denna uppfattning anser lagberedningen ovedersäglig. I fråga om förvaltning av omyndigs egendom måste hänsyn tagas därtill, att de omyndigas personliga förhållanden vanligen äro sådana, att egendomens bevarande framstår såsom ett långt viktigare intresse än avkastningens stegrande utöver vad som kan vinnas genom betryggande placering. Då fråga uppstår om placering av omyndigs medel, anvisar därför förslaget i första hand vissa såsom säkra ansedda placeringsformer. — — — Då emellertid åtskilliga andra kunna stå till buds, vilka erbjuda tillräcklig säkerhet, har beredningen ansett nödigt att medgiva annan placering, än den förslaget i första hand anvisar. men tillika föreskrivit, att överförmyndarens samtycke skall inhämtas därtill. Härigenom öppnas möjlighet för förmyndaren att, om en placering står honom till buds, varigenom högre avkastning av omyndigs medel kan vinnas än genom de av lagen anvisade placeringsformerna, anlita denna, om han för överförmyndaren kan visa, att placeringen erbjuder betryggande säkerhet.

De av beredningen föreslagna placeringsreglerna gälla endast penningmedel, som tillhöra eller tillfalla den omyndige. Någon förpliktelse för förmyndaren att realisera värdepapper eller andra tillgångar, som överlämnas till hans förvaltning, för placering av inflytande medel i sådan ordning, som avses i 4 §, finnes icke stadgad i förslaget. Förmyndaren är ej skyldig inhämta överförmyndarens samtycke, om han vill behålla befintliga tillgångar oförvandler. — — —

Vid övervägande av frågan, om realisation av omyndigs tillgångar bör ske för övergång till annan placering, har förmyndaren att praktiskt bedöma, huruvida genom den befintliga placeringen kravet på erforderlig trygghet uppfylles samtidigt som skäligen avkastning vinnas, och han bör jämväl taga hänsyn därtill, att om avkastningen är alltför ringa, fara kan uppstå för att förmögenheten måste tillgripas till den omyndiges underhåll eller uppfostran, och att förmögenhetens bevarande därigenom kan äventyras. Förmyndaren har härvid att följa sitt eget omdöme om vad han anser överensstämma med den omyndiges välförstådda intresse.

Vid 3 § anförde *lagberedningen* bl. a.

Såsom vid 1 § framhållits, ankommer det på förmyndaren att avgöra, huruvida det kan anses överensstämma med den omyndiges intresse, att dennes förmögenhet bibehålles i det skick, vari förmyndaren mottagit densamma. Även om i förmögenheten ingå andra värdepapper än sådana, i vilka omyndigs medel må anbringas enligt 4 §, exempelvis aktier, äger förmyndaren behålla dem, om han anser det med trygghet till den omyndiges fördel kunna ske. I annat fall böra de avyttras, dock att lämplig tidpunkt härför bör såvitt möjligt avvaktas.

Departementschefen anförde på denna punkt bl. a. följande.

Beträffande 8 kap. 3 § första stycket hava två av lagrådets ledamöter hemställt om sådan ändring av det där upptagna stadgandet, att förmyndaren ålägges försälja omyndigs aktier och andra värdepapper, endast där-

est omständigheterna giva vid handen, att försäljning är för myndlingens trygghet erforderlig. I tveksamma fall borde således försäljning ej äga rum. Med åtskilliga bestämmelser i detta kap. har avsetts att inskräpa, att i fråga om placering av omyndigs medel kravet på trygghet för den omyndige främst bör tillgodoses. Omyndig tillhöriga penningmedel skola sålunda i första hand placeras i viss såsom betryggande angiven ordning. För avvikelse därifrån fordras samtycke av överförmyndaren. Förpliktelse för förmyndaren att realisera omyndigs tillgångar och övergå till av lagen anvisade placeringsformer har däremot ej stadgats. Men förmyndaren är skyldig att vid förmynderskapets övertagande granska den placering av den omyndiges tillgångar, som då föreligger, och, om han finner placeringen icke kunna med trygghet och till den omyndiges fördel bibehållas, föranstalta om försäljning för övergång till mera betryggande placering. I tveksamma fall skall således enligt förslaget försäljning ske och placering äga rum i av lagen anvisad eller av överförmyndaren godkänd ordning. Det i 3 § första stycket upptagna stadgandet är ett uttryck för denna princip. Då jag anser riktigt att i fråga om placering av omyndigs medel trygghetskravet sålunda betonas, har jag icke funnit omarbetning av nämnda stadgande påkallad. Om i visst fall — på sätt i yttrandet jämväl framhållits — särskilda omständigheter föreligga som måste anses tala emot en eljest påkallad omplacering, böra dessa, även utan att i paragrafen erinran därom intages, kunna vinna beaktande, i den mån det får anses överensstämma med hänsynen till den omyndiges bästa.

Vid 4 § anförde *lagberedningen* bl. a.

Såsom betryggande former för placering av omyndigs medel anvisar 4 § inköp av obligationer, utlåning av medlen mot säkerhet av in-teckning i fast egendom samt insättning hos postsparbanken, sparbank eller annan bank. Paragrafen upptager emellertid icke närmare bestämmelser om vilka obligationer förmyndaren skall äga inköpa, och beskaffenheten av den in-teckningssäkerhet, varemot utlåningen må äga rum, och om de bankräkningar, som skola kunna anlitas av förmyndaren vid sådan insättning, utan hänvisar i dessa hänseenden till särskild, av Konungen utfärdad författning. Grunden härtill är främst, att de bestämmelser, som erfordras, måste anknyta direkt till bestående förhållanden inom vårt ekonomiska liv, och att förändringar därinom lätt kunna medföra behov av jämkning i dessa bestämmelser. I vissa hänseenden måste de ock göras så ingående, att deras upptagande i lagtexten skulle alltför mycket belasta denna.

Lagberedningens förslag upptog icke någon motsvarighet till sista punkten i 5 §. Beredningen anförde vid denna paragraf bl. a. följande.

I 4 § jämte den särskilda författning, som av Konungen i anslutning till nämnda paragraf utfärdas, angivas de former för placering av omyndigs medel mot ränta, som förmyndaren äger anlita utan särskilt tillstånd av överförmyndaren. Vill förmyndaren göra den omyndiges medel räntebärande i annan ordning eller vill han placera dem annorledes än mot ränta, skall han inhämta överförmyndarens samtycke. Bestämmelse härom har upptagits i 5 §.

Överförmyndarens samtycke erfordras således, om förmyndaren vill inköpa andra obligationer än dem, som upptagas i ovannämnda författning, eller om han vill utlåna den omyndiges medel utan särskild säkerhet eller mot annan säkerhet än in-teckning i fast egendom eller mot säkerhet av in-teckning i fast egendom, som ej har det i förhållande till egendomens värde

föreskrivna läget. Överförmyndarens samtycke erfordras likaledes, om förmyndaren vill inköpa aktier eller därmed jämförliga värdepapper, såsom banklotter eller andra andelsbevis, eller om han vill göra medlen fruktbärande i annan ordning, exempelvis genom inköp av en fastighet eller genom användning i en rörelse. — — —

Vid prövning av frågan, om tillstånd till en föreslagen placering skall givas eller icke, har överförmyndaren att följa principen i detta kap. 1 §. Han har att tillse, att genom den föreslagna placeringen skälig avkastning erhålles med tillgodoseende av säkerhetskravet. Vid fråga om tillstånd till aktieköp böra dessa synpunkter av överförmyndaren särskilt fasthållas. Överförmyndaren bör ej lämna sin medverkan till spekulationsaffärer för den omyndiges räkning. Emellertid bör en föreslagen placering ej bedömas isolerad. Det kan tänkas, att en placering, som ej i och för sig kan anses fördelaktig för den omyndige, är påkallad med hänsyn till förut gjorda placeringar. — — —

Då tillstånd sökes till inköp av aktier eller obligationer, utfärdade av aktiebolag, bör givetvis överförmyndaren förskaffa sig kännedom, bland annat, om gängse pris eller, när sådant ej finnes, om bolagets verksamhet och ställning. — — —

Inom riksdagen anförde *första lagutskottet* efter att ha avvisat vissa inom utskottet framställda ändringsförslag bl. a. följande.

Även om sålunda utskottet icke kunnat biträda de ändringsförslag, som inom utskottet framställdes, har utskottet dock funnit, att stadgandet i 5 § icke giver överförmyndaren tillräcklig ledning vid bedömandet av huruvida samtycke bör givas eller förvägras, och har utskottet därför icke ansett sig kunna lämna stadgandet utan ändring. Enligt utskottets mening är beträffande de omyndigas egendom säkerhetskravet av den stora betydelse, att detsamma i första rummet bör tillgodoses, även om därigenom den omyndige skulle få finna sig i ringare avkastning å sitt kapital, än som kunnat erhållas med en mindre säker placering. Med hänsyn härtill anser utskottet, att för det ojämförligt största antalet omyndiga de i 4 § angivna placeringsformerna böra vara de normala. — — — I fråga om aktier och därmed jämförliga värdepapper bör placering medgivas i än mindre utsträckning. Detta bör enligt utskottets mening förekomma huvudsakligast i sådana fall, där t. ex. fråga är, att ett företag, däri den omyndige har del, skall ombildas till aktiebolag, eller det gäller att genom nyteckning av aktier eller eljest tillvarataga den omyndiges intressen i ett företag, där han förut har del. Vid sidan härav ligger det i sakens natur, att i fråga om omyndiga med större förmögenhet en placering i aktier kan äga rum i vidare utsträckning än nu är sagt, varvid emellertid alltid torde böra iakttagas, att en mera avsevärd del av förmögenheten dock alltid förblir placerad på det under alla förhållanden fullt betryggande sätt som avses i 4 §. Åt dessa synpunkter, vilka, enligt vad utskottet inhämtat, överensstämmer med de grundsatser, som för närvarande tillämpas av Stockholms förmyndarkammare, har utskottet velat giva uttryck genom ett tillägg till paragrafen av innehåll, att samtycke, som i paragrafen avses, icke må givas av överförmyndaren, med mindre särskilda skäl därtill äro.

Vid 1940 års riksdag genomfördes omfattande ändringar i förmynderskapslagen m. fl. författningar i syfte att skärpa kontrollen över förmyndares förvaltning. Ändringarna gå tillbaka på ett av professorn *Åke Holmbäck* avgivet betänkande (jfr SOU 1939:33).

I betänkandet, men däremot icke under det fortsatta lagsstiftningsarbetet, berördes även frågan om de objekt, i vilka förmyndarmedel böra placeras. Efter att ha erinrat om gällande regler i ämnet anförde Holmbäck vidare bl. a. följande.

Den grundsats, å vilken dessa regler vila. är tydligen, att omyndiges medel äro bäst förvarade, om de anbringas i penningfordringar, oavsett om dessa fordringar förfalla till betalning kanske långt efter det den omyndige blir myndig, eller eventuellt aldrig kunna sägas upp från långivarens sida. Utgångspunkten är därvid, att kronans värde är relativt stabilt och att den omyndige alltid får ersättning för sina penningar, d. v. s. aldrig gör en penningförlust, om han blott får ränta på sina medel. Dessa förutsättningar bliva emellertid förändrade, om kronan icke längre är bunden vid guldmetallet eller annat värde utan man har att röra sig med en fri valuta, som kan tillåtas sjunka på grund av allmänna överväganden av t. ex. handelspolitisk art — där den icke sjunker på grund av att man, under en tid av utomordentligt stora statsutgifter, icke kan balansera budgeten eller av annan orsak. De bliva ytterligare förändrade, om räntan icke är något så när stabil utan man rör sig med i hög grad skiftande räntesatser. Några siffror från den svenska obligationsmarknadens utveckling under de senaste årtiondena skola belysa dessa sistnämnda förhållanden.

1914 och 1916 emitterades två statslån med 5 % räntefot till en emissionskurs, som något växlade men kan sägas hava uppgått till 99 å 100 %. Köpkursen på dessa lån hade den 1 juli 1920 nedgått till $82\frac{3}{4}$ resp. 83 %. Den 11 oktober samma år hade köpkurserna gått ned till $73\frac{1}{2}$ resp. 71 %.

Den myndling, vars tillgångar voro placerade i obligationer tillhörande dessa lån, förlorade 30 % av lånebeloppen, om vid sistnämnda tidpunkt obligationerna av en eller annan orsak måste förvandlas i penningar. Sedermera sjönko räntesatserna och i följd därav stego obligationslånen, men ännu i november 1921 utgjorde köpkursen blott ca 88 %. I maj 1922 voro de båda statslånen uppe i pari.

1894 utgavs ett 3 % svenskt statslån till en kurs av $89\frac{1}{2}$ %. Den 25 november 1921 stod detta lån i en köpkurs av $58\frac{1}{2}$ % och den 6 maj 1922 i en köpkurs av 70 %. Den myndling, vars tillgångar voro placerade i detta lån, förlorade även högst betydande belopp, om obligationerna måste förvandlas i penningar i november 1921. Huru stor förlusten skulle blivit, om realisationen måst äga rum i oktober 1920, upplysa icke de tryckta fondbörsmeddelandena, men en jämförelse med kursen för 5 % statsobligationer visar, att 3 % obligationerna då måste hava stått under 50 %. Under tiden för de fallande räntorna under 1930-talet började obligationerna småningom att stiga mot pari och noterades i februari 1936 i 101 %.

Av de givna exemplen — särskilt av vad som angivits rörande 1894 års statslån — framgår att även s. k. guldkantade obligationer äro synnerligen variabla placeringspapper med stora riskmoment. En obligation med lång löptid tillförsäkrar sin innehavare en fix ränta för avsevärd tid framåt. Vill man sätta såsom förmyndarförvaltningens mål, att den omyndige vid sitt myndighblivande skall hava sina tillgångar placerade så att han för lång tid framåt får en fast ränta, äro obligationer ett utmärkt placeringsmedel. Men vill man i stället sätta som förvaltningens mål, att den omyndige vid sitt myndighblivande skall kunna disponera en minst lika stor summa, som han t. ex. tidigare ärvt, för att med denna summa bekosta sin vidare utbildning, börja en affärsrörelse, starta en fabrik o. s. v., är en placering i obligationer mindre lämplig. Är räntesatsen i samhället högre, då obligationer måste realiseras än då de förvärvades, gör deras ägare en kapitalförlust. Skulle

en omyndigs medel vid i t. ex. augusti 1939 gällande räntesatser placerats i 3 % obligationer och måste obligationerna sedermera realiseras under en period, då den gällande räntan är så hög som i oktober 1920, förlorar den omyndige halva sitt kapital.

Någon ändrad lagstiftning av civillags natur torde emellertid trots vad nu sagts knappast vara behöfvig. En allmän lagstiftning avseende för förmyndarskapsmedlens vidkommande en flykt från kronvårderna kan icke komma i fråga. — — —

Däremot skulle kunna upptagas till övervägande att i administrativ väg gävas vissa andra regler än som nu finnas. KF 21 november 1924 skulle kunna tänkas böra omarbetas i sådan riktning, att den även gäve förmyndarne och överförmyndarne anvisning å olika sätt att placera förmyndar-medel. Då det gäller omyndige, som inom kortare tid bliva myndiga, bör placering uppenbarligen ske så att placering i långfristiga obligationer eller på längre tid bundna inteckningar undviks. För dessa omyndige är det av vikt att vid myndigblivandet äga sitt kapital disponibelt. Placering i bank (särskilt sparbank) bör för dessa omyndige bliva det kanske främsta sättet för medels anbringande. Då det gäller andra omyndiga, särskilt obotligt sinnessjuka, synes åter huvudändamålet med förvaltningen vara att tillförsäkra de omyndige en fix ränta. Placering i obligationer eller på längre tid bundna inteckningar blir då att föredraga.

Frågans behandling vid 1951 års riksdag.

Redan vid 1951 års riksdag framställdes i två likalydande motioner, I: 92 av herr Cassel m. fl. och II: 127 av herrar Edström och Dickson, enahanda yrkande som i de nu förevarande motionerna.

Över motionerna, vilka behandlades av första lagutskottet, avgåvos yttranden av Stockholms förmyndarkammare, Sveriges advokatsamfund, Svenska bankföreningen samt överförmyndarna i Göteborg.

Av remissinstanserna avstyrkte Stockholms förmyndarkammare och advokatsamfundet bifall till motionerna, medan bankföreningen och överförmyndarna i Göteborg uttalade sig i tillstyrkande riktning.

Det av *Stockholms förmyndarkammare* avgivna yttrandet var av följande innehåll.

Det må till en början anmärkas, att motionärernas uttalande, att i 15 kap. 3 § första stycket föräldrabalken förutsättes, att tillgång i aktier och andra värdepapper, som den omyndige äger redan vid förmyndarskapets tillkomst, i allmänhet bör försälgas, icke torde vara riktig. Innehörden av lagrummet kan nämligen enligt förmyndarkammarens mening icke vara annan, än att en dylik försäljning bör å lämplig tidpunkt ske, om värdehandlingarna i fråga icke kunna med trygghet behållas till den omyndiges fördel. Det kan givetvis icke sägas, att det i allmänhet är fallet, att de ej kunna med trygghet behållas.

Vad därefter angår själva saken kan det möjligen anses, att gällande föreskrifter om normal placering av omyndigs tillgångar icke äro avpassade efter nu rådande förhållanden å det ekonomiska området. Dessa förhållanden kunna emellertid komma att helt förändras, och det lär väl knappast vara möjligt att på området hava en lagstiftning, som i detalj ständigt följer de växlande förhållandena. Emellertid finnes ju ett stadgande om undan-

tag från huvudregeln, och vid detta stadgande vill förmyndarkammaren något närmare uppehålla sig.

Stadgandet innebär att, om förmyndaren vill göra den omyndiges penningmedel räntebärande på annat sätt än enligt huvudregeln eller använda dem till inköp av aktier eller därmed jämförliga värdepapper eller eljest göra dem fruktbärande, han har att inhämta överförmyndarens samtycke härtill, samt att dylikt samtycke icke må givas med mindre särskilda skäl därtill äro. Det må vara att uppfattningen under förarbetena till stadgandet var, att dylik extraordinär placering borde medgivas endast sparsamt, tydligen beroende på då rådande förhållanden inom det ekonomiska livet. Stadgandet synes emellertid på grund av sin avfattning icke behöva eller böra givas den begränsade räckvidd, som motionärerna tydligen anse att det har. Enligt förmyndarkammarens mening utgör stadgandet ej hinder mot att medgiva sådan placering i större omfattning, då väsentligt ändrade förhållanden inträtt, vilket ju obestriddligen skett. Sådana »särskilda skäl» varom i lagrummet talas måste därför anses föreligga, och förmyndarkammaren har också sedan flera år tillbaka i stor omfattning medgivit placering i aktier och fastigheter.

I detta sammanhang vill förmyndarkammaren påpeka vad justitierådet G. Walin anförde å s. 56 i femte omarbetade upplagan av handboken »Förmyndare och gode män» av E. Stenbeck — G. Walin. Där sägs: »På senare tider har det i länder, där myntförsämring börjat inträda, visat sig önskvärdt, att den fara en enhetlig placering i fordringar t. ex. obligationer och inteckningar då kan innebära undvikes genom en blandad placering exempelvis i fordringar och aktier i företag med reelltillgångar. Sådana synpunkter göra sig numera gällande även i vårt land och böra naturligen beaktas av förmyndarna och överförmyndarna. Särskilda skäl till avvikelser från lagens placeringsregler kunna under dylika förhållanden föreligga.»

Då sålunda enligt förmyndarkammarens uppfattning gällande lag ger vederbörande möjlighet att även under mycket växlande ekonomiska konjunkture tillgodose de omyndigas intressen i det hänseende varom i motionen är fråga, finner förmyndarkammaren för sin del anledning ej föreligga till den föreslagna utredningen.

Sveriges advokatsamfund anförde.

För omyndiga ägare av kapital är det naturligtvis — liksom för ägare av kapital över huvud taget — i och för sig en fördel, om tillgångarna i tider av inflation äro placerade i realvärden, medan det under deflationsperioder i stället är fördelaktigare, om medlen placerats i penningfordringar (t. ex. bankräkningar, obligationer eller inteckningar). Hänsynen till önskvärdheten att skydda kapitalet mot värdeminskning till följd av förändringar i penningvärdet får emellertid å andra sidan icke drivas så långt att man bortser från de risker i övrigt, som äro förknippade med kapitalplacering av olika slag. Den restriktiva hållning, som lagstiftaren intagit gentemot placering av omyndigas tillgångar i aktier, är — om man finge förutsätta att statsmakterna upprätthölle ett någorlunda konstant penningvärde — enligt styrelsens mening välmotiverad. Man behöver icke gå många år bakåt i tiden för att finna exempel på att placering i aktier skulle ha kunnat medföra ruinerande konsekvenser. Vilken förmyndare eller överförmyndare kan f. ö. i dagens läge vara säker på att placering i aktier till nu gällande börskurser icke kan komma att visa sig förlustbringande för myndlingen?

Nu gällande lag innefattar icke något absolut förbud mot placering av omyndigas medel i aktier. Dylik placering får äga rum med överförmynda-

rens samtycke, dock att sådant samtycke ej må givas, med mindre särskilda skäl därtill äro. Förmyndare i allmänhet sakna erforderliga insikter för att kunna omhänderha en kapitalförvaltning under ständigt aktgivande på önskvärdheten av att allt efter förhållandenas utveckling utbyta vissa placeringsobjekt mot andra. Ej heller äro förmyndare i allmänhet kapabla att objektivt bedöma de med olika placeringsmöjligheter förbundna riskerna. Dessvärre gäller detsamma om flertalet överförmyndare. Så länge vår överförmyndarorganisation företer så påtagliga brister som nu är fallet är det enligt styrelsens mening synnerligen välbetänkt av lagstiftaren att upprätthålla snäva gränser för förmyndarnas valfrihet i fråga om placeringsobjekt och att fordra särskilda skäl för att överförmyndarna skola få medgiva avvikelser.

De för myndlingarna olyckliga konsekvenser, som i motionerna beskrivits, utgöra ingenting annat än ett exempel — bland många andra — på följderna av att statsmakterna icke lyckats upprätthålla ett någorlunda fast penningvärde. Det är emellertid fåfångt att tro att man skulle kunna för myndlingarnas vidkommande undanröja eller väsentligt minska de olyckliga verkningarna härav genom att lämna förmyndarna och överförmyndarna större frihet vid val av placeringsobjekt. Med den ringa insikt i hit hörande frågor, som överförmyndarna i regel besitta, skulle det sannolikt mest bero på en slump, om en placering i s. k. realvärden skulle visa sig gynnsam eller icke.

Med hänsyn till de vanskligheter, som äro förknippade med regler om större frihet vid val av placeringsobjekt, vill styrelsen för sin del avstyrka motionerna. Botemedlet är i stället ett fast penningvärde.

Svenska bankföreningen framförde följande synpunkter.

Grunden till motionärernas yrkande om en utredning i syfte att erhålla smidigare regler än de nu gällande rörande placering av omyndigs egendom är den nuvarande lagstiftningens försiktiga inställning till placering av omyndigas medel i realvärden, enkannerligen aktier. Alltsedan tillkomsten av den gällande förmynderskapslagstiftningen år 1924 har huvudregeln i fråga om placering av omyndigas penningmedel varit den, att de för att göras räntebärande skola av förmyndaren antingen placeras i »guldkantade» eller därmed jämförliga obligationer eller utlånas mot säkerhet av in-teckning i fast egendom inom visst förmånsrättsläge eller ock insätts på räkning i bankinrättning. För placering på annat sätt, exempelvis i aktier, kräves överförmyndarens tillstånd, vilket enligt lagen icke må givas »med mindre särskilda skäl därtill äro».

På sätt motionärerna framhållit kunna dessa regler, i varje fall vid en restriktiv tillämpning, under tider av fallande penningvärde lända den omyndige till ekonomiskt förfång så till vida som penningmedlens placering i realvärden på ett bättre sätt än en placering i fordringar garderar den omyndige mot förlust genom penningvärdets fall. Man får emellertid å andra sidan fasthålla, att reglerna om placering av omyndigas medel också måste tillgodose anspråken på att icke sådana medel alltför hårt drabbas av en eventuellt inträffande krisartad realvärdesänkning.

Bankföreningen vill emellertid hålla före, att vid ett vägande mot varandra av nyssberörda inbördes motstridande intressen de nuvarande reglernas inställning gentemot placering av omyndigas medel i realvärden allmänt sett är alltför njuigg. Tillämpningen av stadgandet i kap. 15 § 5 föräldrabalken om överförmyndares samtycke till medlens placering på annat sätt än i 4 § avses tillämpas väsentligt olika på olika håll. Medan exempelvis förmyndarkammaren i Stockholm i allmänhet medgiver placering i börs-

noterade aktier, kan på andra håll, särskilt på landsbygden, en ur den omyndiges synpunkt välmotiverad begäran om sådan placering stöta på principiellt motstånd från överförmyndarens sida, vilket i vissa fall kan medföra onödiga värdeminskningar för den omyndige. Denna skillnad i tillämpningen, vilken onekligen är stötande, sammanhänger uppenbarligen delvis med de varierande förutsättningarna hos olika överförmyndare att på eget ansvar bedöma ekonomiska förhållanden av denna art; för den i sådana stycken mera obevandrade blir en restriktiv tillämpning gärna den tryggaste, om den än icke blir den för den omyndige mest fördelaktiga.

Bankföreningen vill också framhålla, att den allmänna inställningen till placering av omhändertagna medel i aktier under senare år undergått en väsentlig förändring. Kassor och fonder, vilkas placering uteslutande i obligationer eller andra fordringar tidigare ansågs vara en självklar sak, placeras numera ofta till väsentliga delar i aktier. Även försäkringsbolag placera numera ofta sina fria fonder delvis i aktier. Erinras må också, att Kungl. Maj:t genom kungörelse den 24 september 1943 (nr 707) medgivit Nobelstiftelsens styrelse att inom viss gräns för stiftelsens räkning inköpa bl. a. aktier i »sådana svenska industriella företag, som med fästat avseende på naturtillgångar och övriga ekonomiska förhållanden befinnas lämpliga för anbringande av stiftelsens medel».

Det ovan anförda ger vid handen, att enligt bankföreningens mening en sådan utredning som av motionärerna åsyftas framstår som väl motiverad. Hur en dylik utredning bör läggas upp, är måhända för tidigt att nu yttra sig om. Den utväg som främst bör övervägas synes dock vara att inrymma något större befogenhet i fråga om medelsplaceringen åt förmyndaren och samtidigt helt eller delvis eftergiva kravet på att överförmyndarens samtycke till placering i realvärden må lämnas allenast då särskilda skäl föreligga. Vid ett sådant övervägande är det emellertid av vikt att fasthålla, att riskfördelningsprincipen måste tillförsäkras tillbörligt gehör vid tillämpningen av lagstiftningen på detta område, liksom det måste hållas i minne, att en större frihet för förmyndarna också medför större krav på deras omdöme och allmänna kvalifikationer.

Bankföreningen vill slutligen icke underlåta att framhålla, hurusom bakom det nu föreliggande problemet ligger den betydligt allvarigare frågan om penningvärdets upprätthållande. Den utveckling som utlöst yrkandet i motionerna, nämligen den långvariga och påtagliga penningvärdeförsämringen under de senare åren, sträcker efter hand sina verkningar till allt flera områden. Det framstår också alltmer klart, att angelägenheten av att förhindra en ytterligare inflationsartad utveckling nu utgör en av våra allra viktigaste inrikespolitiska frågor.

Slutligen anförde *överförmyndarna i Göteborg*.

Det torde vara obestriddt, att de nu gällande reglerna om placering av omyndigs penningmedel i flera avseenden te sig föråldrade. Särskilt är detta fallet med föreskrifterna i föräldrabalken kap. 15 § 5, enligt vilka överförmyndarens samtycke vid placering av omyndigs penningmedel i aktier icke må givas »med mindre särskilda skäl äro därtill». Som framgår av första lagutskottets yttrande vid 1924 års riksdag, skall denna bestämmelse tolkas restriktivt. För överförmyndarna möter det stundom svårigheter att hos förmyndarna vinna förståelse för nämnda föreskrift. Utan att sådana särskilda skäl, som avses med lagen, äro för handen kunna nämligen förmyndarna ibland giva goda skäl för penningmedlens placering i aktier och med hänvisning till såväl erforderlig trygghet som avkastning.

Även i vissa andra avseenden kunde en något större frihet vid placering av omyndigas penningmedel vara önskvärd.

På grund av vad sålunda framhållits tillstyrka vi, att en utredning företages i syfte att utforma lämpliga regler angående placering av omyndigas penningmedel.

Utskottet 1951.

Utskottet framhöll i sitt i ämnet avgivna utlåtande, nr 18, att den ledande grundsatsen vid utformningen av reglerna för placering av omyndigas penningmedel hade varit, att kravet på trygghet för medlens bestånd skulle tillgodoses i första hand. Lagen anvisade därför vissa såsom säkra ansedda placeringsformer, nämligen obligationer, fordran som inskrives eller inskrivits i statsskuldboken, in-teckning i fast egendom samt insättning å räkning i bank. Ville förmyndaren göra den omyndiges tillgångar fruktbärande på annat sätt, t. ex. använda dem för inköp av aktier, skulle han inhämta överförmyndarens samtycke därtill. Sådant samtycke finge emellertid icke givas, med mindre särskilda skäl talade därför.

Utskottet anförde härefter vidare.

Lagen intager sålunda en restriktiv hållning gentemot placering av omyndigs tillgångar i realvärden såsom fastigheter och aktier. Vad angår de sistnämnda placeringsobjekten må erinras om att första lagutskottet vid behandlingen år 1924 av förslaget till förmynderskapslag framhöll, att överförmyndarna borde iakttaga särskilt stor återhållsamhet när det gällde att lämna tillstånd till placering av omyndigs medel i aktier. Utskottets inställning måste uppenbarligen ses mot bakgrund av de förhållanden inom det ekonomiska livet, som då voro rådande men vilka — såsom motionärerna påpekat — numera avsevärt förändrats.

Under förutsättning av att ett fast penningvärde upprätthålles torde de av lagen anvisade placeringsformerna alltjämt få anses vara de mest betryggande. Under senare år har emellertid penningvärdet undergått en avsevärd försämring. Givet är att det i ett sådant läge kan framstå som fördelaktigare att ha medlen placerade i reallgångar. Härigenom kan nämligen den omyndige garaderas mot den förlust, som för innehavaren av penningfordran följer av penningvärdets fall.

Såsom framgår av det nyss anförda äro lagens bestämmelser rörande de objekt, i vilka förmyndarmedel må placeras, icke ovillkorligt bindande. Med överförmyndarens tillstånd, vilket dock icke får givas utan särskilda skäl, må medlen placeras i annan ordning. Härigenom öppnas sålunda en möjlighet att i någon utsträckning övergå till placering i realvärden. För en mera allmän övergång till anbringande av omyndigas medel i reallgångar synas dock lagens ord icke lämna täckning.

Utskottet vill icke bestrida, att vissa skäl tala för den av motionärerna framförda tanken att öppna vidgade möjligheter för placering av förmyndarmedel i realvärden. Emellertid är det uppenbart att en övergång till friare placeringsregler skulle draga med sig stora vanskligheter. För att i ett givet ögonblick kunna bedöma, huruvida en omyndigs tillgångar med trygghet kunna helt eller delvis placeras exempelvis i aktier, fordras ett stort mått av insikt och förutseende. Förmyndaren skulle vidare vid en sådan placering vara nödsakade att kontinuerligt följa utvecklingen på det ekonomiska området för att vid behov snabbt kunna övergå till annan placeringsform. En inflationsartad utveckling kan nämligen snart nog förbytas i sin motsats. Det torde därför vara ofrånkomligt, att ett visst mo-

ment av spekulation skulle vinna insteg, om det mera allmänt medgäves att placera förmyndarmedel i aktier. En sådan utveckling synes icke vara väl förenlig med trygghetsprincipen, vilken enligt utskottets mening alltjämt bör vara vägledande på detta område. Även placering i fast egendom kan vara en mycket chansartad och osäker affär. Härtill kommer att en övergång till friare placeringsregler torde komma att ställa alltför stora krav på överförmyndarna.

Utlåtandet utmynnade i hemställan att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Detta blev också riksdagens beslut.

Utskottet.

Den av motionärerna väckta frågan var föremål för behandling även vid 1951 års riksdag. Därvid avgav utskottet i ämnet utlåtande, nr 18, vilket finnes återgivet här ovan. Utskottet har icke funnit anledning frångå sin i nämnda utlåtande intagna ståndpunkt och får därför under hänvisning till detsamma hemställa,

att förevarande motioner, I: 357 och II: 471, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 25 april 1952.

På första lagutskottets vägnar:

VERNER HEDLUND.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Branting, Ahlkvist, Lodenius, Lindblom, Cassel, fru Wallentheim* och herr Franzén;

från andra kammaren: herrar Hedlund i Östersund, Olsson i Mellerud, Johansson i Norrfors*, Landgren*, fröken Öberg, herrar Wirtén, Gustafsson i Borås* och fru Hellström.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer

- 1) av herr *Cassel* och fru *Hellström*, vilka inom utskottet yrkat, att utskottet måtte tillstyrka bifall till motionerna samt därför hemställa, att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, I: 357 och II: 471, ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att en utredning snarast måtte igångsättas för att utforma lämpliga regler angående placering av omyndigs penningmedel, därvid särskilt 3, 4 och 5 §§ i femtonde kapitlet föräldrabalcken böra omarbetas;

 - 2) av herr *Wirtén*.
-